

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ ЕМОЦІЇ СТРАХУ В УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДАХ БІБЛІЇ

VERBALIZATION OF THE EMOTION
OF FEAR IN UKRAINIAN TRANSLATIONS OF THE BIBLE

Ботвин Т.М.,

orcid.org/0000-0001-8590-8664

доктор філософії,

доцент кафедри іноземних мов та перекладознавства

Навчально-наукового інституту психології та соціального захисту
Львівського державного університету безпеки життєдіяльності

Статтю присвячено дослідженню емоції страху у біблійному тексті, зроблено аналіз структури емоції страху у профанному та сакральному виявах.

Окреслено емоцію страху у біблійному дискурсі у профанному вияві на основі методу словникової дефініції, етимологічного, контекстуального та концептуального аналізів, комплексного підходу, а також із урахуванням психологічних характеристик емоції страху (джерела виникнення, інтенсивності, фізіологічних виявів, внутрішнього змісту).

Простежено емоцію страху у сакральному вияві (страху перед Богом) із опертям на божественну природу цього явища, яке виходить за межі психологічного розуміння досліджуваного феномену. Страх перед Богом у Біблії варто розглядати як благоговіння, яке має три рівні вияву: початковий, що виникає як дяка Богові за прощені гріхи, приводить людину до благоговіння перед Господом і допомагає стати на шлях спасіння власної душі. Більш високий рівень – це почуття благоговіння, яке виникає у людини, коли вона стоїть перед Богом і готова покорятися Йому в усьому. Найвищий ступінь благоговіння – це концепція абсолютного служіння Богові, коли немає страху, а є лише любов.

У мові-джерелі чітко розмежовується поняття страху природного та надприродного, мовними знаками яких є окремі лексеми, натомість в українській мові (як і в українських перекладах Святого Письма) ці значення виражаються за допомогою лексем страх, богобійний, побожний, боятися, шанувати, що не корелюється із першоджерелом.

Ключові слова: емоція, страх, благоговіння, страх Божий, теорія емоцій.

The article is devoted to the study of emotions of fear in the biblical text. The structure analysis of the emotion of fear in the biblical text in profane and sacred images is made. The emotion of fear in biblical discourse in profane expression is outlined on the basis of the method of dictionary definition, etymological, contextual and conceptual analyzes, complex approach, as well as taking into account psychological characteristics the emotion of fear (source of emotion, intensity of emotion, physiological manifestation). The emotion of fear in biblical discourse in profane expression is outlined on the basis of the method of dictionary definition, etymological, contextual and conceptual analyzes, complex approach, as well as taking into account psychological characteristics the emotion of fear (source of emotion, intensity of emotion, physiological manifestation).

The emotion of fear in the sacral manifestation (the fear of God) with the support of the divine nature of this phenomenon, which goes beyond psychological understanding of the phenomenon under study, is traced. The fear of God in the Bible should be seen as an awe that has three levels of manifestation: initial: arises as gratitude to God for forgiven sins that leads a person to reverence before the Lord and helps to embark on the path of salvation of one's soul. A higher level is the sense of awe that a person has when he stands before God and is ready to obey Him in everything. An even higher degree of reverence is the concept of absolute service to God when there is no fear but only love.

The language of the source clearly distinguishes the concept of fear of the natural and the supernatural, whose linguistic signs are separate tokens, whereas in the Ukrainian language (as well as in Ukrainian translations) the expression of these meanings occurs with the help of lexemes fear, godfearing, devout, be afraid of, respect that does not correlate with the original source.

Key words: emotion, fear, reverence, fear of God, theory of emotions.

Постановка проблеми. Останніми десятиліттями в українській і зарубіжній лінгвістиці спостерігаємо значне зацікавлення проблемами людських емоцій, що зумовлено трансформацією парадигми гуманітарного знання в антропоцентричну. У центрі уваги лінгвістів перебуває людина і все, з нею пов'язане (духовний світ, інтелект, емоції, мовленнєво-мисленнєві процеси тощо). Емоції – органічний компонент буттєвого

та мовного досвіду особистості, мотиваційна підвалина її діяльності [1]. Саме тому емоційний аспект життя людини став об'єктом активного дослідження мовознавців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сакральний дискурс дедалі частіше стає об'єктом лінгвістичних студій. Н. Савелюк, Т. Ткач з'ясовують універсальні та специфічні особливості неканонічного релігійного дискурсу.

За результатами дослідження визначено універсальні закономірності психолінгвістичної структури неканонічного релігійного дискурсу, пов'язані з активізацією системи «Я – Ти» та вербальною експлікацією [5]. Стаття О. Левка, присвячена прецедентним одиницям як засобу маніпуляції в українському релігійному медійному дискурсі, висвітлює механізми цього впливу, що здійснюється завдяки апеляції адресанта до емоційно навантаженого прецедентного феномену з метою програмування емоційної реакції адресата і формування його поведінки стосовно представників інших конфесій і юрисдикцій, аналізує сфери-джерела прецедентних одиниць і трансформації прецедентних імен і висловлювань [4]. Р. Палуціан розглядає особливості психології релігії у глобальній перспективі [8], С. Воронцов розмірковує щодо поняття релігії в етимологіях Ісидора Севільського [9]. Заслужують на увагу дослідження жанрів і визначальних понять релігійного дискурсу у психолінгвістичному аспекті: словесної репрезентації поняття «Таїнство» у мовній свідомості студентів [3], психолінгвістичного значення поняття «віра» [7], природи слова у контексті біблійного дискурсу [2], Его-станів та образу Бога в особистій молитві [6] тощо.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження *страху* індивіда у профанному та сакральному виявах на основі біблійного тексту. Відповідно до мети розв'язуються такі завдання: огляд теоретичної літератури про вивчення емоцій у лінгвістиці; аналіз розуміння *страху* в окресленому дискурсі (тексти українських перекладів Біблії становлять його основну одиницю).

Виклад основного матеріалу. У давньоєврейській мові слово פּוֹחַד , за даними конкордансу Стронга, було полісемічним і виражало «страх» («стан хвилювання, тривоги, неспокою, викликаний чеканням чого-небудь неприємного, небажаного» [15 IX, с. 753]) та «благоговіння» («найбільша, найщиріша повага, шана; безмежна любов; побожність») [15 I, с. 192]. За даними інших джерел, це слово є моносемічним, виражаючи страх у повсякденному (профанному) вияві, тоді як «страх Божий» експлікується іншою лексемою יִרְאָה , позначаючи *благоговіння*. Можливо, лексема פּוֹחַד на певному (первинному) історичному етапі свого функціонування й була полісемантом, адже у прадавні часи значення слів були синкретичними. Саме семантична нерозчленованість значення давнього слова могла виражатися в об'єднанні в одному слові абсо-

лютно різних, часом несумісних понять, експлікуючи опозицію сакральне/профанне, первинно закладену у семантиці цієї лексеми. Згодом одне зі значень занепадає, зумовлюючи появу нового слова יִרְאָה , яке відновлює й актуалізує зникле значення. Тобто у мові-джерелі чітко розмежується поняття *страху* природного і надприродного. В українській мові (точніше в українських перекладах) таке структурування *страху* відсутнє. Дані етимологічного аналізу лексеми *страх*, попри її багатозначність, виявляють лише ознаки природного *страху*. Праслов'янське слово *страх* (первісно «заціпеніння»), можливо, пов'язане з індоєвропейським *ster, що зближує його з литовським *stregti, stregiu* «ціпеніти, перетворитися в лід», латиським *strēģele* «бурулька», середньовісним *strac* «тугий», нововісним *strecken* «розтягувати», давньовісним *stracken* «бути розтягнутим» [14 V, с. 435]. У сучасній українській мові лексема *страх* є багатозначною, її семантика об'єктивує страх у повсякденному (профанному) вияві: 1. Стан хвилювання, тривоги, неспокою, викликаний чеканням чого-небудь неприємного, небажаного; // Вираження, прояв тривоги, неспокою тощо [на обличчі, в очах і т. ін.]. 2. *перев. мн.* Фантастична істота незвичайного, страшного вигляду. 3. *у знач. присл., розм.* Те саме, що страшно. 4. *у знач. присл., розм.* Виражає захоплення, здивування і т. ін. із приводу великої кількості кого-, чого-небудь або щодо когось чи чогось дуже великого, сильного тощо. 5. *у знач. присл., розм.* Надзвичайно, дуже [15 IX, 753]. Як бачимо, слово *страх* в українському мовному просторі у жодному зі значень не наближається до розуміння його як сакрального, що створює додаткові труднощі у відтворенні цього поняття в українських версіях Біблії.

Відразу ж зазначимо, що поняття *страху* у профанному сенсі у Біблії базується на методології, описаній у цій статті, тоді як сакральний (Господній) вияв *страху* має іншу (божественну) природу і виходить за межі традиційного психолінгвістичного розуміння цього явища.

Уперше у Біблії емоція *страху* згадується у Книзі Буття [3: 1–24] (тут і далі посилання за: Біблія, або Книги Святого Письма Старого й Нового Заповіту [пер. проф. Івана Огієнка]: Українське Біблійне Товариство, Київ, 2012 – Т. Б.): змії спокушає Єву з'їсти заборонений плід із райського дерева, запевняючи, «*що дня того, коли будете з нього ви їсти, ваші очі розкриються, і станете ви, немов Боги, знаючи добро й зло*» [Бут. 3:5]. Коли Адам і Єва з'їли забороне-

ний плід, їм відкрилися очі й вони пізнали свою наготу, але замість почуття задоволення й радості падіння спричинило лише почуття туги й занепокоєння (тривоги), позаяк раніше нагота служила синонімом дитячої невинності й чистоти перших людей. До того, як люди скуштували забороненого плоду, у них було повністю відсутнє поняття *сорому*, тому що вони не зробили нічого поганого [Бут. 2:25]. Страх хворобливого сумління Адама та Єви, котрі втратили свою невинність і чистоту, настільки затьмарив їхні розумові здібності, що вони надумали було сховатися від Бога [Бут. 3:8], шукаючи у своєму наївному засліпленні притулку від Нього під листям дерев раю. Далі спостерігаємо наростання цієї емоції, після того як пролунав Господній голос: *«Почув я Твій голос у раю і злякався, бо нагий я, і сховався»* [Бут. 3:10]. Джерелом страху в розглянутому епізоді виступає спокуса, її майбутні жертви не усвідомлюють цього на початковому етапі, далі ми бачимо зовнішні зміни (наготу), які породжують емоцію занепокоєння. Остання, своєю чергою, породжує захист (схованка), на останньому етапі занепокоєння переростає у страх (як покарання за гріх). Адам обирає своєрідний захист – самовиправдання, а не покаєння (можливо, саме його чекав Бог від Адама), що призвело, як відомо, до вигнання його (людей) із раю і кардинальну зміну взаємин Бога з людьми.

У Книзі Виходу [15:14–16] описано почуття й емоції філістимлян після звістки про вихід євреїв із Єгипту, постійну допомогу Бога на шляху їхнього визволення. Після єгиптян філістимляни були першим народом, із яким постійно вели війни євреї [Бут.13:17], позаяк головний ворог переможений, і закономірно переходить від єгиптян до них та інших ворогів: *«Почули народи і тремтіли, обгорнула тривога мешканців землі філістимської! Старшини едомські тоді побентежились, моавських вельмож обгорнуло тремтіння, розпливлися усі ханаанці! Напали на них страх та жах, через велич рамена Твогого замовкли, як камінь, аж поки перейде народ Твій, о Господи, аж поки перейде народ, що його Ти набув!»*. Страх бути знищеним і захопленим тут експлікується через зовнішні фізіологічні вияви: *тремтіли, обгорнуло тремтіння* (концептуальна метафора, яка опредметнює цю ознаку); специфічне переживання страху: *побентежились, розпливлися*. Останнє слово в українській мові є полісемантом і в одному зі значень (*перен.* Утрачати чіткість обрисів, окреслення; ставати невиразним (у тумані, сутінках, від запаморочення і т. ін.)) у певному сенсі виступає наближено семантич-

ним корелятом слова-першоджерела (єврейське *זָרַף* «плавити, викликати плавлення», «танути, знемагати» та ін.); через нейрофізіологічні ознаки: *замовкли, як камінь*. Сильний страх, як відомо, обмежує сприйняття, мислення та свободу вибору індивіда. Людина перестає належати собі, вона бажає одного – уникнути загрози. Зазвичай така емоція викликає параліч (як у нашому випадку). У психологів немає конкретного пояснення цього феномену, однак існує припущення, що ми успадкували цю реакцію від наших предків-тварин, які завмирили, вдаючи мертвих, у разі небезпеки стати здобиччю для хижака. І хоча емоція *страху* належить до негативних емоцій, вона може відіграти й позитивну роль у житті людини. Як свідчить контекст, ця емоція має високу інтенсивність (*Напали на них страх та жах*).

У книзі Ісуса Навина [2:9–11] ця сама подія інтерпретується (Пор.: *і сказала до тих людей: Я знаю, що Господь дав вам цей Край, і що жах перед вами напав на нас, і що всі мешканці цього Краю умлівають зо страху перед вами. Бо ми чули те, що Господь висушив воду Червоного моря перед вами, коли ви виходили з Єгипту, і що зробили ви обом аморейським царям, що по той бік Йордану, Сигонові та Огові, яких ви вчинили закляттям. І чули ми це, і зомліло наше серце, і не стало вже духу в людини зо страху перед вами, бо Господь, Бог ваш, Він Бог на небесах угорі й на землі доли!*) і щодо виражальних засобів, якими категоризується страх. Тут домінують нейрофізіологічні ознаки: *мешканці цього Краю умлівають зо страху, зомліло наше серце, і не стало вже духу в людини зо страху*. Якщо прототипом у Книзі Виходу є емоція *страх*, то у Книзі Ісуса Навина – *жах*. Складники зазначених емоцій у першому випадку експліцитні, у другому – експліцитні й імпліцитні.

Тепер розглянемо аналізовану емоцію у Книзі Йова, у якій вона об'єктивується у різноманітних виявах і пронизує переважну більшість розділів цієї Книги. Для розгляду окремих епізодів у ній важливим є її загальний контекст. Вона складається з багатьох бесід Йова – заможної та знатної людини, котру зненацька спіткали злидні та важка недуга. Із цими випробуваннями він ніяк не може впоратися. Саме ці події зумовили його емоційний стан – стан відчаю, втрати сенсу життя. Автор розмірковує про вічні проблеми людини, такі як таємничість шляхів Божого промислу, нерівномірність розподілу благ між людьми, страждання праведників і благополуччя нечестивців, а також про те, чи є віра і благочестя результатом видимих благ, чи це незмінний внутрішній дар [11].

Забігаючи наперед, зазначимо, що Йов за допомогою Господа знайшов правильні відповіді на ці питання. Його сумніви розвіялися. Він щиро розкався і зрікся говореного [Йов. 42:6].

У розділі 3, віршах 24–26, простежуємо процес розгортання страху та його внутрішній вияв: *«Бо зідхання моє випереджує хліб мій, а зойки мої полились, як вода, бо страх, що його я жахався, до мене прибув, і чого я боявся прийшло те мені... Не знав я спокою й не був втихомирений, і я не відпочив, та нещастя прийшло!»* [Йов. 3:24–26]. Джерелом цього страху є хвороба (потенційна смерть), що позбавляє його сенсу життя. Йов відчуває стан душевного сум'яття (нейрофізіологічні ознаки), експонентом якого є постійні зітхання і стогони (зовнішні вияви). До цього сум'яття приєднується ще щось жахливе, чого він боїться і від чого не може позбутися (внутрішній зміст). Тут Йов натякає, можливо, на ті видіння, про які дізнаємося з 4-го розділу: *«у роздумуваннях над нічними видіннями, коли міцний сон обіймає людей, спіткав мене жах та тремтіння, і багато костей моїх він струсонув, і дух перейшов по обличчі моїм, стало дуба волосся на тілі моїм»* [Йов. 4:13–15] та 7 розділу: *«то Ти снами лякаєш мене, і видіннями страшиш мене... І душа моя прагне задушення, смерті хочуть мої кості. Я обридів життям... Не повіки ж я житиму!... Відпусти ж Ти мене, бо марнота оці мої дні!...»* [Йов. 7:14–16]. Відчуваючи сум'яття, знемагаючи від видінь, Йов ні на хвилину не може заспокоїтися. Цей уривок наочно демонструє такі форми страху: тривога – переляк – боязнь – страх – жах – паніка – нав'язливий страх (фобія). Остання форма страху (патологічна) виразно об'єктивується у 7 розділі (Вірші 14–16), наведеному вище.

Для Йова його смерть бажана тому, що позбавила би від болісного стану – втрати розуміння сенсу життя. Деяким полегшенням у його сумному становищі могло би служити знання причини страждань і страхів, але вони втаємничені, він перебуває у невіданні, *«бо не знищений я від темноти, ані від обличчя свого, що темність закрила його!»* [Йов. 23:17]. Причини його страху і страждань намагається пояснити один із трьох друзів Йови Еліфаз [Йов. 22:1–30], наполягаючи на їх «заслуженості», і виводить цю думку із тези про божественне правосуддя, зазначаючи, що праведників і грішників Бог карає однаково строго. Господнє ставлення до тих і тих не визначається людським бажанням принести собі користь і уникнути шкоди. Бог карає грішника не тому, що, боячись його, прагне усунути від Себе загрозу, і винагороджує праведника не під

впливом міркування спонукати на велику чесноту і тим мати для себе вигоду. Далі Еліфаз перераховує гріхи Йова: не соромився брати заставу; відмовляв у ковтку води спраглому й у шматку хліба голодному; розширював свої володіння шляхом насильницького захоплення; прохання і благання вдови та сироти залишалися поза увагою та ін. Усе це, на думку Еліфаза, призвело Йова до такого життєвого фіналу. Це несправедливе та жорстоке звинувачення Йова у різних гріхах накликали на Еліфаза та на його друзів гнів Божий: *«Запалився Мій гнів на тебе та на двох твоїх приятелів, бо ви не говорили слушного про Мене, як раб Мій Йов»* [Йов. 42:7], і тільки жертва всеспалення, принесена ними Господу [Йов. 42:8–9], та молитва Йови змогли відвернути цей гнів (емоцію, яка разом із огидою та презирством входить у комплекс ворожості [1]).

На початку викладу ми навели значення лексеми *ЭП7* у мові-джерелі, яке поєднує у собі емоцію *страху* й емоцію *благоговіння*, становлячи на рівні профанному бінарну опозицію, однак ця бінарність усувається у сакральному вияві, у якому страх і благоговіння зливаються воедино: хто боїться Бога, той благоговіє перед Ним, і навпаки, хто благоговіє перед Ним, той і боїться Його з богобійним трепетом, захоплюючись Господньою величчю, святістю, недосяжною Божою славою і незбагненою Божою сутністю [Євр 12:28]. Для вивчення цього феномену долучатимемо дискурс-аналіз, досліджуючи варіативність функціонування досліджуваних мовних одиниць в інших текстових утвореннях.

Людину, котра не відчуває страху перед Богом, живе лише земним життям, у якому не залишається місця для спілкування з Богом, охоплює страх «небуття», внутрішнім змістом чого є втрата сенсу земного життя (цю форму страху ми розглянули вище).

Страх перед Богом може бути витлумачений як страх перед Богом і як сильне бажання виконати Його волю із твердою вірою в Господню праведність. Ознакою справжнього християнина є *любов до ближніх, послух Божому Слову* [1 Івана 2: 4, 10] та *благоговіння*. Остання ознака у біблійних перекладах І. Огієнка; І. Хоменка; П. Куліша; П. Морачевського; Р. Турконяка виражається такими лексемами, як *богобійний* (Огієнко, Хоменко), *побожний* (Куліш, Морачевський), *боятися, шанувати* (Турконяк): *Та ми знаємо, щорішників Бог не послухає; хто ж богобійний, і виконує волю Його, того слухає Він* [Іван. 9:31]; *Ми знаємо, що Бог не вислухає грішників, коли ж тхось побожний і його волю чинить – ось того*

він вислухає! [Йоан. 9:31]; *Адже відомо, що грішників Бог не слухає, але коли хто Бога шанує і чинить його волю, – того він слухає* [Іван. 9:31].

Страх Господній у біблійному дискурсі треба розглядати з огляду на розуміння божественних іпостасей у старозаповітному та новозаповітному дискурсах: Бог-Отець дискурсу Старого Заповіту ніколи не дорівнює віруючому, хоча і перебуває з ним у діалогічних стосунках; Бог-Син євангельських дискурсів у своєму людському втіленні присутній поруч із віруючим безпосередньо і є для нього зримим, робить віруючого потенційно рівним Богові. Саме з'явлення Христа, земне втілення Бога свідчить про те, що Бог змінив своє ставлення до людини та до світу, розлучившись із функціями судді, законодавця та поставивши себе врівень зі своїм творінням: *«Так бо Бог полюбив світ, що дав Сина Свого Однородженого, щоб кожен, хто вірує в Нього, не згинув, але мав життя вічне»* [Іван. 3:16]. Євангеліст Іван далі вичерпно пояснює цю подію: *«Не в тому любов, що ми полюбили Бога, а що Він полюбив нас, і послав Святого Сина вблаганням за наші гріхи»* [1 Іван. 4:10].

У старозаповітні часи для викуплення від гріхів Бог призначив систему жертвоприношення, проте це було тимчасовим рішенням в очікуванні приходу Ісуса Христа, який мав померти на хресті, ставши заступницькою жертвою за гріх. У Новому Заповіті Спаситель, обіцяний у Старому, відкривається у всій повноті та славі. Новий Заповіт дає найвеличнішу заповідь любові, на якій утверджується весь Закон і Пророки, демонструючи єдність Старого і Нового Заповітів. Власне тому страх Господній у Новому Заповіті «поглинений» любов'ю: *«Страху немає в любові, але досконала любов проганяє страх геть, бо страх має муку. Хто ж боїться, той не досконалий в любові»* [1 Іван. 4:18].

Отже, як бачимо, бінарна опозиція у значенні цієї емоції зникає, залишається лише емоція *благоговіння*: не страх, а благоговіння є виявом любові до Бога, тобто благоговіння – органічний компонент любові. З одного боку, людина створює відчуття близькості до Бога й усвідомлення прагнення у своїй душі ближче наблизитися до Бога, а з іншого – зберігається відчуття відокремленості та трепету перед Богом і, отже, визнання недосконалості, яку треба вдосконалювати, щоб наблизитися до Господа сповна.

Богослови розрізняють три рівні благоговіння. Початковий рівень благоговіння [богобійності] добре ілюструє 85 розділ Книги Псалмів: *«Бережи мою душу, бо я богобійний, спаси Ти,*

мій Боже, Свого раба, що на Тебе надію кладе!» [Пс. 85:2]; *«Я буду всім серцем своїм вихвалити Тебе, Господи, Боже Ти мій, і славити буду повіки Ім'я Твоє, велика бо милість Твоя надо мною, і вирвав Ти душу мою від шеолу глибокого!»* [Пс. 85:12–13]. Невимовна вдячність Богові за те, що *«вирвав Ти душу мою від шеолу глибокого!»* приводить людину до благоговіння перед Господом і допомагає стати на шлях спасіння своєї душі.

Більш високий рівень – це почуття благоговіння, яке виникає у людини, коли вона стоїть перед Богом і готова покортися Йому в усьому. Авраам розуміє і відчуває благо Бога і хоче беззастережно підкорятися Йому, тож готовий принести у жертву свого сина. І лише ангел Божий може зупинити його у цьому діянні: *«Ангел промовив: Не витягай свої руки до хлопця, і нічого йому не чини, бо тепер Я довідався, що ти богобійний, і не пожалів для Мене сина свого, одинака свого»* [Бут. 22:12]; *І сказав: Не накладай рук своїх на хлопця і не вчини йому нічого, бо тепер Я знаю, що ти боїшся Бога і не пожалів для Мене свого улюбленого сина* [Бут. 22:12].

Найвищий ступінь благоговіння – це концепція абсолютного служіння Богові. Цей рівень благоговіння у всій повноті описаний апостолом Павлом у Посланні до римлян: *«Хто нас розлучить від любови Христової? Чи недоля, чи утиск, чи переслідування, чи голод, чи нагота, чи небезпека, чи меч. Як написано: За Тебе нас цілий день умертвляють, нас уважають за овець, приречених на заколення. Але в цьому всьому ми перемагаємо Тим, Хто нас полюбив. Бо я пересвідчився, що ні смерть, ні життя, ні Анголи, ні влади, ні теперішнє, ні майбутнє, ні сили, ні вишина, ні глибина, ані інше яке створіння не зможе відлучити нас від любови Божої, яка в Христі Ісусі, Господі нашим!»* [Рим. 8:35–39]. Виділені курсивом лексеми об'єктивують форми страху, подолані любов'ю до Бога. Ще зрозумілішими стають слова євангеліста Івана, уже цитовані нами (*«Страху немає в любові, але досконала любов проганяє страх геть...»*) [1 Іван.4:18].

Таке розуміння страху, точніше благоговіння, стає зрозумілим, коли у біблійному тексті страх корелюється з *мудрістю, премудрістю, сильною надією, чистотою [святістю], криницею життя* тощо [Пор.: *І сказав Він людині тоді: Таж страх Господній це мудрість, а відступ від злого це розум!* [Йов.28:28]; *Страх Господа чистий, він навіки стоїть. Присуди Господа правда, вони справедливі всі разом* [Пс.18:10];

У Господньому страхі **сильна надія**, і Він пристановище дітям Своїм [Пр.14:26]; **Страх Господній криниця життя**, щоб віддалятися від пасток смерті [Пр.14:27].

Висновки. Страх належить до базових емоцій і як явище позамовної дійсності характеризується такими ознаками: причиною (джерелом) виникнення, зовнішніми виявами, інтенсивністю вияву і внутрішнім змістом, що формують модель мовного опису цієї емоції.

У Біблії поняття *страху* виявляється у профанному вияві та сакральному, трансцендентному. Сакральний (Господній) страх має іншу (боже-ственну) природу і виходить за рамки психологічного (природного) розуміння цього явища. Страх перед Богом у Біблії варто розглядати як благоговіння, яке має три рівні вияву: початковий, високий, абсолютний. Перспективи подальших студій вбачаємо у дослідженні інших базових емоцій у біблійному тексті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Изард К. Психология эмоций. Санкт-Петербург : Питер, 2003. 464 с.
2. Івасишина Т., Руденко І. Природа слова в контексті біблійного дискурсу: психолінгвістичний аналіз. *Psycholinguistics. Pereiaslav-Khmelnytskyi Hryhorii Skovoroda State Pedagogical University*. 2019. № 26 (2). 378 с.
3. Коструба Н., Вірна Ж. Словесна репрезентація поняття «Таїнство» в мовній свідомості студентів. *Psycholinguistics. Pereiaslav-Khmelnytskyi Hryhorii Skovoroda State Pedagogical University*. 2020. № 28 (1). 288 с.
4. Левко О. Прецедентні одиниці як засіб маніпуляції в українському релігійному медійному дискурсі: психолінгвістичний підхід. *Psycholinguistics. Психолінгвістика. Психолінгвістика*. 2019. Вып. 28 (2). 223 с.
5. Савелюк Н, Ткач Т. Психолінгвістичні особливості неканонічного [особистого] релігійного дискурсу. *Psycholinguistics. Психолінгвістика. Психолінгвістика*. 2019. Вып. 26 (1). 402 с.
6. Савелюк Н. Его-стани та образ Бога в особистій молитві: психолінгвістичний аналіз. *Psycholinguistics. Психолінгвістика. Психолінгвістика*. 2020. Вып. 27 (1). 352 с.
7. Хомуленко Т., Кузнєцов О. Психолінгвістичне значення поняття «віра». *Psycholinguistics. Pereiaslav-Khmelnytskyi Hryhorii Skovoroda State Pedagogical University*. 2019. № 25 (1). 444 с.
8. Paloutzian, R.F. Psychology of Religion in Global Perspective: Logic, Approach, Concepts. *International Journal for the Psychology of Religion*. 2017. № 27 (1). P. 1–13. <https://doi.org/10.1080/10508619>
9. Vorontsov, S. Some considerations on the concept of religion in the etymologiae of isidore of seville. *Athenaeum-studi Periodici di Letteratura e Storia Dell Antichita*. 2016. № 104 (1). P. 245–250.
10. Біблія, або Книги Святого Письма Старого й Нового Заповіту / пер. Івана Огієнка. Київ : Українське Біблійне Товариство, 2012.
11. Вихлянцев В.П. Полный и подробный Библейский Словарь к русской канонической Библии. Москва : Коптево, 1998. 495 с.
12. Греческий лексикон Стронга. Bob Jones University. URL: <http://http://www.godrules.net/library/Slavic/>
13. Еврейский лексикон Стронга. Bob Jones University. URL: <http://www.godrules.net/library/Slavic/>
14. Етимологічний словник української мови : у 7 т. / АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні ; редкол. О.С. Мельничук та ін. Київ : Наук. думка, 1982.
15. Словник української мови : в 11 т. / за ред. І.К. Білодіда. Київ : Наукова думка, 1970–1980.